

szemle

Bóbita, Bóbita, dance!

TÉREY JÁNOS: *A LEGKISEBB JÉGKORSZAK*

A regény 466. oldalán a tizenkét éves Labancz Bianka – az *Asztalizenéből* ismerős, majd futólag a *Protokollban* is feltűnő étteremtulajdonos, jelenleg konyhabútorstúdió-vezető Labancz Győző kisebbik lánya – végigméri elrablóját: „Száznyolcvan centi magas, vízilabdás alkat. / Hosszú lábát lefelé szűkülő / Piros nadrágba bújtatta. A piros nadrágot / A férfiakon, vagyis a piros nadrágos / Férfiakat... egyszerűen nem lehet komolyan venni! / De azokat sem, akiknek a kapucnis / Pólóján ez a felirat díszel: ICELANDIC ARMY. / Füstölgő tűzhányó a címerpajzson, / Ám kivéhetetlen, hogy két búzakalász vagy két babérág között. / Bianka úgy tudta, Izlandon különben sincs hadsereg, / Mert üres kézzel szembenézni / A cakkos peremű ország védhetetlenségével / A lehető legrealistább (egyben a lehető / Legköltségkímélőbb) megoldás.” Mikor Franci, a Főkefe sofőrje elrabolja Biankát, már hónapok óta javában tart a Legkisebb Jégkorszak. Az izlandi Eyjafjallajökull (és kisebb részt az Etna) kitörése miatt 2019 őszén globális lehűlés köszönt Európára. Leáll a közlekedés; a szó szoros és metaforikus értelmében befagy a világ, benne Magyarország – és azon belül is a Svábhegy, *A Legkisebb Jégkorszak* cselekményének voltaképpeni helyszíne. Ebben a furcsa, átmeneti történelmi korszakban Franci (valódi nevén Kiss Lajos Tibor) úgy érzi, elérkezett a pillanat, hogy az iskola elől magával rángassa, és egy romos svábhgyi villa alagsorában fogva tartsa a kamaszlányt, „a kétezres évek emblematikus vállalkozójának” kisebbik gyereket, aki pechére rendkívül hasonlít a nővére, Franci rajongásának elsőrendű tárgyára.

A fenti jelenet, miként az egész mű, Szilasi László értelmezésében, azt a zavart példázza, amelyet a különböző társadalmi rétegek, csoportok, szubkultúrák tagjai éreznek, amikor kényszerűségből egymásra pillantanak (*Tényleges Tusculanum*, Élet és Irodalom, 2015/42, 21.). Ez a zavart egymásra bámulás „lesz ebben a könyvben a mai realizmus”. Bianka nem érti, mit akar tőle a furcsa alak, aki betör az életébe – és „a felszín alatt” a férfi is zavarban van, legalábbis a lány így érzi, miként az a következő versszakból kiderül. Térey verses regénye eredendően polifonikus mű: a szereplői szólamok egyenrangúak, a narrátor (sem explicit, sem implicit módon) nem tesz igazságot közöttük – sőt az elbeszélői hang is csupán egyetlen szólamot képvisel a sok közül. A *polifonikus olvasat* azonban néhány fontos részlettel nem tud elszámolni. Először is: az egyes szólamok beszédmódjukat tekintve nem válnak el élesen egymástól; az említett Franci például kilencven oldallal korábban épp olyan szellemes éleslátással elemzi a Radák Zoltán vezette szociáldemokrata-jobbközép koalíció hatalomra jutását megelőző politikai garnitúra működését, mint a svábhgyi elit iskolázott tagjai. De ami fontosabb: az elbeszélő következe-

tesen (majdnem) mindig *valamelyik szereplő* perspektívájából írja le az eseményeket. Ha kiszól a szövegből, vagy közvetlenül megszólítja az olvasót, ezt is általában valamelyik szereplői perspektívával azonosulva teszi. A fenti részletben ugyan nem kezdeményez metanarratív párbeszédet velünk, mégis igen aktív: nem egyszerűen elénk tárja Bianka gondolatait („Izlandon különben sincsen hadsereg”), hanem a megfelelő retorikai apparátust segítségül hívva először képi természetűvé alakítja a kifejezendő tartalmat, majd a már önmagukban véve is ironikus sorokat metaforikus jelentésekkel tölti fel („üres kézzel szembenézni / A cakkos peremű ország védhetetlenségével / A lehető legrealistább (egyben a lehető / Legköltségkímélőbb) megoldás.”). Nincs tehát tökéletes polifónia, mert az igencsak aktív elbeszélő folyton „beáll” valamelyik szereplői szölam mögé; és ha a kérdéses szereplőről valamilyen okból joggal feltételezhetjük, hogy nem képes azt a költőien szellemes, kifinomult és cinikus éleslátásról tanúskodó beszédmódot működtetni, mint a többiek (például mert még gyerek), akkor azonnal a segítségére siet.

Az elbeszélő aktív jelenléte arról árulkodik, hogy a szövegvilágnak szilárd centruma van: ha nem is a narrátor explicit ítéleteiből rekonstruálható az ábrázolás iránya (ilyenből nagyon kevés akad, mert a tételesen ítélkező, mély értelmű *bon mot*-kat és szentenciákat megfogalmazó szövegrészekben az elbeszélő általában valamelyik szereplő világerzékelését „hangosítja ki”), a cselekmény és a figurák viszonyrendszere mégis egyértelművé teszi a kifejezni kívánt tanulságot. A verses regény korai kritikáinak zöme szerint valóban *tanulságról* van szó – ahogy ez egy groteszk politikai szatíráról vagy egy antiutópiáról amúgy is elvárható lenne. *A Legkisebb Jégkorszak* a svábhgyei élet parodisztikus ábrázolását nyújtja, enciklopédikus igényrel feltérképezve a közeljövő (és a jelen) magyar társadalmát, kifigurázva annak minden tipikus képviselőjét a hajléktalanoktól a felsőkategóriás élettermek kifinomult közönségéig (Györfly Miklós: *Nagy vulkáni tél a Svábhgyen*, Jelenkor, 2016. február, 207–212.; Visy Beatrix: *A Legkisebb is számút?*, Műút, 56, 89–91.; Mohácsi Árpád: *A budai Varázshegy*, Kalligram, 2016. április, 92–94.). A *szatirikus olvasat* szerint a fenti jelenetben a privilegizált helyzetű, naiv svábhgyei úrilány találkozik a gazdagok és szépek világa után vágyakozó, ám oda bebocsáttatást soha nem nyerő, ettől frusztrálódó, és frusztrációját suta agresszivitással kompenzáló lúzerrel. Két különböző társadalmi réteg két egyformán (bár más és más módon) nevetséges tagja áll szemben egymással, és a megértésnek még csak a lehetősége sem merül fel közöttük. Találkozásuk futó epizódját képezi a verses regény által színre vitt kínos „haláltáncnak”, amelynek során egy végtelenül dezintegrálódott társadalom tagjai groteszk rángatózás közepette véget vetnek a saját közösségi létezésüknek – ki-ki a maga módján.

A verses regény szatirikus olvasatával dolgozó kritikák mindazonáltal egytől egyig negatív esztétikai értékítéletet fogalmaznak meg. Nem is tehetnek másként, a szatirikus olvasat ugyanis nem terjeszthető ki *A Legkisebb Jégkorszak* egészére. A grandiózus, nem emberléptékű természeti és történelmi folyamatok ábrázolása (lásd például Mátrai és Pispék párbeszédés elmélkedéseit a regény nyitányában az európai civilizáció végéről, és Labancz Győző „látomásait” a svábhgyei helyszíneken megnyíló „időfolyosókról”), illetve a szöveg terében oly ritka bensőséges pillanatok színre vitele (Mátrai és Fruzsina gyermekének születése, Szemerédy Alma a svábhgyei református gyülekezetben) kivonja magát a paródia vagy a szatíra hatálya alól. Ám „[a]z emelkedettség és

az ironikus távolságtartás meleg- és hidegfronti hatásai azonban gyengítik, kioltják egymást” (Visy, 90.); „a természet váratlan túlereje, zord és szépséges monumentalitása” kiáltó ellentétben áll a svábhegyi figurák „marionettszerű mivoltával, olykor szórakoztató komolytalanságával és esetlegességével” (Győrffy, 212.).

A verses regény szatirikus olvasata azonban nem meggyőző. (Részben módszertani okokból. Szerintem jó érvek szólnak a következő metodológiai elv mellett: ha adott egy eltérő esztétikai minőségeket tartalmazó mű és annak két interpretációja, akkor *ceteris paribus* az a jobb interpretáció, amelyik a poétikai különeműséget nem esztétikai fogyatékoságként kezeli, hanem magyarázatot ad rá. De most tekintsünk el a módszertani aggályoktól!) A parodisztikus ábrázolásmódnak alapfeltétele, hogy olvasónak és implikált szerzőnek közös tudása legyen arról, milyen a valóságban a mű által ábrázolt dolog, annak melyek a jellegzetes tulajdonságai, és hogyan túlozza el (nagyítja fel groteszk módon, alakítja át stb.) a mű ezeket a tulajdonságokat a komikus hatás érdekében. Itt nem beszélhetünk ilyen közös tudásról. Egyrészt azért, mert a társadalmi képzetek „normalitásának” nincs (és soha nem is volt) szociális csoportokon átívelő sztenderdje, másrészt meg azért, mert az elbeszélő *nem is feltételezi* ilyesfajta sztenderdek érvényességét. Sőt még csak azt sem feltételezi, hogy olvasói egyetlen társadalmi csoportból vagy értelmező közösségből kerülnek ki. Másként fogalmazva: a mű által előírt befogadói szereputasítások között nem szerepel, hogy az olvasónak az ábrázolás bizonyos elemeit az ábrázolás tárgyáról szóló előzetes képzetek alapján parodisztikusan túlzónak kell érzékelnie. Vajon *túlzás*, hogy a svábhegyi elit egy újranyitott szanatóriumi épületben tartja a 2020-as farsangi mulatságot, és *túlzás*, hogy a büféasztalnál „két egyenruhás szakács / Folyamatosan bontogatta az osztrigákat. / Mellettük homár hevert hideg ágyán. / Egy hölgy óriás garnélarákot osztott, / Vagy kívánságra vágott egy darabot a sült polipból”, és így tovább, újabb öt soron keresztül? A kérdésre ebben a formájában nincs válasz. Egyikünk számos olyan eseményt tud felsorolni a magyar politika elmúlt néhány évéből, amely jóval groteszkebb és kínosabb ennél, s így valamiféle kvázi-realizmus jegyében olvassa a szöveget; másikunknak másként működik a hétköznapi politikai észlelése, és a műben leírtak egyértelműen meghökkentik és felcsigázzák a politikai fantáziáját. A fényűző menüsor („És ez az egész ... még csak a büfészleg volt”!) vajon nevetségessé teszi a svábhegyi elitet? A farsangi mulatságra belopódzó (és ott a miniszterelnököt meggyilkoló) *Laura számára* egyértelműen; és mivel az ábrázolás ezen a ponton Laura perspektíváját követi, a szöveg hangvétele – a halmozásnak és más retorikai technikáknak köszönhetően – gúnyossá válik. De ez nem jelenti azt, hogy az elbeszélő *az egész műre nézve* érvényesnek tartaná Laura perspektíváját, vagy hogy azt feltételeznél: olvasói egyöntetűen parodisztikusan túlzónak fogják tekinteni az ábrázolást.

A *Legkisebb Jégkorszak* recepciójának másik fontos csoportját jelentő szövegek, a mű politikai vagy ideológiakritikai értelmezésével előálló kritikák ezért nem is a feltételezett parodisztikus vagy szatirikus ábrázolásmódra koncentráltak (Sipos Balázs: *Az önfelmentés retorikája*, Jelenkor, 2016. február, 213–221.; Bagi Zsolt: *Az elhavasodás és a burzsoázia tudata*, Műút, 56., 92–95.). Értelmezésük szerint a verses regény a magyar gazdasági, politikai és kulturális elit, más szóval a magyar burzsoázia világát írja meg – legalábbis azt, ahogyan a világ a burzsoázia tudata

számára feltáru. (Bagi szerint Sipos interpretációja egyetlen ponton csúszik félre: *A Legkisebb Jégkorszak* nem a Svábhegy regénye, hanem „a Svábhegy egy sajátos percepciójáé”. Ezzel magyarázható, hogy a mű némely részletében mind szociokulturális, mind várostörténeti szempontból „pontatlan”.) A burzsoázia saját hatalmát természetből fogva adottnak tekinti, tudatosan lemond a saját univerzalitásáról és reprezentativitásáról – lásd a büszkén hangoztatott „svábhegyiséget” mint identitást! –, és végső soron elfogadja, sőt, üdvözli a jégkorszakot mint a status quo, a meglévő társadalmi viszonyok végleges befagyásának és politikai megszűnésének korszakát. A burzsoázia láthatatlanná tesz mindent, ami a saját világán kívül esik; azokat pedig, akikről úgy gondolja, hogy fenyegetést jelentenek a hatalmára, extrémitásnak láttatja (Bagi) vagy debilizálja (Sipos). A fenti jelenetben szereplő Franci komolyan vehetetlen, ám kiszámíthatatlanul cselekvő, ezért veszélyes, szélsőséges figura. A burzsoázia szorongását megtestesítő – és e szorongást enyhítendő parodisztikus jelmezekben és díszletek között elképzelt – alakok betörnek a „normalitás” világába: Labancz Győző lányát elrabolják, a sámánista fundamentalisták terrorcselekményeket hajtanak végre, végül a miniszterelnököt is meggyilkolják. Ez azonban semmilyen lényeges következménnyel nem jár a hatalmi viszonyokra nézve. Nem is járhat, hiszen a mű – lévén maga is a burzsoázia tudatának kifejeződései formája – nem tudja színre vinni a valódi, radikális, eseményszerű változást. Ahogy a szereplők nem képesek elgondolni a valódi változás lehetőségét, úgy az elbeszélő és az implikált szerző politikai fantáziája sem terjed idáig. A verses regény *ideológiakritikai olvasata* magát *A Legkisebb Jégkorszakot* is a burzsoázia tudatának kifejeződéseként kezeli, ám nem pusztán kifejeződéssről van szó. A mű – mint minden magára valamit is adó irodalmi alkotás – kritikai reflexiót fejez ki, ennek tárgya pedig maga a burzsoázia gondolkodásformája. A kritika azonban „belső” kritika marad. Ahogy Bagi Zsolt fogalmaz: „A kritikai nézőpont [...] osztja [a mű világának – B. T.] legfontosabb előfeltevését: a politikai közösség határai természetből adottak, megváltoztathatatlanok. A kritika csupán arra irányul, hogy a »boldogtalan tudat« magára ismerjen, belássa az esemény nélküli [személyes – B. T.] megváltás szükségességét.” (Bagi, 95.) (Sipos Balázs tanácsstalanabb a regény kritikai potenciáljával kapcsolatban: állítása szerint „eldönthetetlen”, hogy az elbeszélő „a világból önmagával beérő elit megírásával figyelmeztetni akart-e”, vagy a jelenkori Magyarországról egyedül ilyen „hiteles narratíva alkotható”.)

Az ideológiakritikai olvasattal szerintem az a legfőbb probléma, hogy indokolatlanul kevés figyelmet fordít a szövegbeli ironia működésére. Egyszerűen fogalmazva: *A Legkisebb Jégkorszak* nem ennyire egységes mű. Olyan, mintha az olvasat előterjesztői tudatosan ignorálnák azokat a szövegrészeket, amelyek a svábhegyi felső-középosztály életmódjával, kultúrafogyasztási szokásaival, szociális elzárkózásával vagy a társadalmi szolidaritás kifejezésének szinte teljes hiányával kapcsolatosak. Az elegáns vacsorák, fogadások, bálók és egyéb társasági események leírása szinte kivétel nélkül olyan szereplők perspektívájából történik, akik többkevesebb intenzitással undorodnak vagy idegenkednek a látottaktól (éppen ez a jelenség alapozta meg a szatirikus olvasatot!); és ezek a szereplők nem feltétlenül a svábhegyi elithez tartoznak. (Tegyük hozzá: valójában *minden* társasági esemény leírása ilyen a regényben, lásd például Binder Livia színésznő élményeit a

karácsonyi vásárban [266–269.]; kivéve persze a svábhegyi istentiszteleteket.) Lehet, hogy a fundamentalista sámánista figurák nevetségesek, de a viszolygásuk a svábhegyi elit életmódjától igenis komolyan vehető; nem utolsó sorban azért, mert az elbeszélő nagy nyelvi erővel kifejezi helyettük ezt a viszolygást. Másrészt a verses regényen végigvonul a szociális érzékenység ügyét artistikus giccsel szolgáló, a társadalmi és gazdasági sikerig magát művészileg elhazudó kulturális szakember típusfigurájának éles bírálata; gondoljunk csak Kőnig Attila „Aegon- és Prima Primissima-díjas íróra” és az ő beszélgetésére a szociálisan lecsúszott színikritikussal, az *Asztalizenéből* ismert Tompa Henrikkel (204–211.). A „frappáns nyomorpornó” (240.) kritikája eltéveszthetetlenül a kortárs magyar elitkultúrát célozza – azt a kultúrát, amelynek kifinomult fogyasztója a regénybeli „akadálymentesített életű” (118.) svábhegyi felső-középosztály.

Vajon mi lehet az oka az olvasatok szóródásának? Szerintem az, hogy a kritikusok – amúgy teljesen érthető módon, erről lásd később – nem mérték fel, milyen komoly szerepet játszik az irónia *A Legkisebb Jégkorszak* poétikai struktúrájában. Metaforikusan fogalmazva: igyekeztek találni egy pontot, ameddig már nem ér el az irónia játéka, s ahol lokalizálható a művel összekapcsolt implikált szerzői „tudat” (vagy másféle instancia, amelyhez egyértelmű ideológiai álláspont rendelhető). A satirikus olvasatok hívei az elbeszélői szólami szintjén vélték megtalálni az értelmezés kiindulópontját – ám nem tudtak mit kezdeni azzal, hogy a mű „komoly” részletei nem képesek alátámasztani a parodisztikus értelmezést, mert nem mutatják fel a társadalmi létezés olyan alternatív vízióját, amelynek alapján a svábhegyi mindennapok világának rajza paródiaként vagy satíráként lepleződhetne le. Az ideológiakritikai olvasatok képviselői az implikált szerzői „tudat” szintje felett találtak meg a koherens értelmezés kiindulópontját. Azt állították, hogy a műegész szerzői perspektíva kritikai természetű, a mű az ábrázolt társadalmi réteg gondolkodásformájának belső, a lényegi előfeltevéseket érintetlenül hagyó kritikáját fejt ki – ezáltal kiemelve és irodalmi eszközökkel megérezkítve ezeket az előfeltevéseket, amelyeket „kívülről”, az ideológiakritika eszközeivel bírálat tárgyává tehetünk. Nem vetettek számat azonban azzal, hogy *A Legkisebb Jégkorszak* iróniája ennél mélyebb és átfogóbb: az előfeltevéseket a mű nem pusztán megérezkíti és felmutatja, de a szereplői szólami aktív ütköztetésével kétségbe is vonja az érvényességüket.

A Legkisebb Jégkorszak iróniájának alapmozzanata az, amit Vári György az *Asztalizene* esetében úgy írt le, hogy a darabban minden szereplő rezonőrként viselkedik, így megszólalásaik „egyszerre lesznek megvilágítók és önleplezők, ezért lehet szentenciákat megjegyezni a szövegből [...] anélkül, hogy ezek a drámai viszonyokon kívüli, azoktól független, szervesen »igazságokká« válnának” (*Minden megvolt*, Holmi, 2010. szeptember, 1220–1228.). *A Legkisebb Jégkorszak* figurái is így viselkednek: cinikus éleslátásuk s ebből következően teljes képtelenségük az önreflexióra a társas érintkezést, az önértelmezésre és a társadalmi-történeti folyamatok megértésére tett nyilvános kísérleteket üres, de kifinomult retorikai hadműveletekké teszi. A verses regény világában a kultúrafogyasztás az egyik legfontosabb lehetőség a közösségi (értsd: a közösség színe előtt végrehajtott) önaffirmációra. *A Legkisebb Jégkorszak* központi alakjai szinte kizárólag nyilvános körben és szinte kizárólag *elitkultúrát* fogyasztanak, a kortárs színháztól a gasztrovilágig;

megszabadulva ezzel a magaskultúra és tömegkultúra hagyományos felosztásától. Minden kulturális termék fogyasztásra érdemes, amely igényes vagy „decens”; és csak ezek a művek alkalmasak arra, hogy a nyilvánosság színe előtt kifejezzék a szereplők identitását. E gesztusok azonban a verses regény világában nem képesek valódi tartalommal feltölteni a személyiséget. Legyen szó akár „decens” kulturális és szakmai, akár kevésbé „decens” politikai ideológiai önállítási kísérletekről (amely utóbbival szinte kizárólag a svábhegyi társadalmon kívülre sodródott karakterek próbálkoznak). A jelentéstulajdonítás agresszivitása felett érzett csömör vezetett el a spleenig a *Protokoll* főszereplőinek esetében; *A Legkisebb Jégkorszak* figurái már túlnyomórészt túljutottak a spleenes korszakukon.

A verses regény *ironikus konzervatív* antropológiája arra a tételre támaszkodik, hogy az emberi gondolkodás termékei, az emberi szellem konstrukciói nem elégségesek az identitás valódi meghatározásához. A személyiség lényegének megragadására és kifejezésére tett kísérletek valójában kifinomult retorikával űzött, mégis végtelenül kistűlű hatalmi harc eszközei. Belső tartást kizárólag az adhat az embernek, ha valamilyen módon sikerül kapcsolatba lépnie a nem emberléptékűvel, a grandiózussal, a vak – mert emberi fogalmakkal nem megragadható – természeti és társadalmi folyamatokkal (különös tekintettel a történelem és az épített környezet változását irányító erőkre). Ez azonban továbbra sem vezethet el az identitás tételes meghatározásához: „A természet ereje napról napra jobban érzékelhetővé vált; / Immár örökösnek látszott a hófödte láthatár. / Ezt kell megszokniuk. Öröklétnek unalmas.” (580.) Decens maskarák (561–562.) vagy unalmas öröklét: a dilemmának nincs feloldása.

Az ironikus olvasat koherenssé teszi *A Legkisebb Jégkorszak* értelmezését (ilyen interpretációval állt elő Darabos Enikő is, *Vidám apokalipszis*, Kalligram, 2016. április, 90–92.; és talán Kész Orsolya is, ha jól értem az írását, *Ez is a disztópiák kora?*, Litera, 2015. december 11.), ám nem véletlen, hogy a kritikusok többsége nem ezt az utat választotta. Térey kockázatos esztétikai vállalkozásba fogott, amikor a politikai szatíra és az antiutópia műfaját szemelte ki a verses regény zsánerháttéréül. *A Legkisebb Jégkorszak* felkelt bizonyos műfaji elvárásokat, majd radikálisan figyelmen kívül hagyja ezeket. Ami a politikai szatíráról illeti: a regény nem magyarázza el, hogyan jutottunk el pár év alatt a Nemzeti Együttműködés Rendszerének nevezett illiberális politikai berendezkedéstől Radák Zoltán centrista kormánykoalíciójáig – miközben azt a látszatot kelti, hogy ezzel kapcsolatban komoly mondanója van. (Radnóti Sándor is főként ezért marasztalja el a regényt, *Most tél van és csend és hó és...*, Revizor, 2015. október 31.) Nem meglepő, hogy hiányzik a részletes magyarázat. Az elbeszélőt, az implikált szerzőt – és feltehetőleg az életrajzi értelemben vett szerzőt is – teljességgel hidegen hagyja minden bevett narratíva, amely manapság közkézen forog a kortárs magyar politikai viszonyok értelmezésére. Hiszen ezek egytől egyig tartalmatlan ideológiai konstrukciók, amelyek pusztán a „véleményvezérek” hatalmi érdekeit és üres önaffirmációjának célját szolgálják. De nem is nagyon lehetne másként: a politikai magyarázatok természetüknél fogva ilyenek; ezért nincs is értelme verses regényben alternatív magyarázatokkal kísérletezni.

Az antiutópia műfaja automatikusan előhívja azt az elvárást, hogy a mű kidolgozott morális és társadalomfilozófiai bírálatát fogja nyújtani az ábrázolt politikai

berendezkedésnek. Ezért keresték (és hiányolták) a verses regény első kritikusi az ábrázolás háttérében meghúzódó, annak értelmet adó morális vagy társadalomfilozófiai elveket; ezért próbálták nagy erővel rekonstruálni a bírálat feltételezett ideológiai alapjait. *A Legkisebb Jégkorszak* esetében a bírálat azonban – minden látogat ellenére – nem morális és nem társadalomfilozófiai természetű. Hanem egy sajátos antropológiai elképzelésre támaszkodik – ami erős feszültségben áll azzal, hogy a megidézett műfaj tradicionálisan nem az emberi természet állandóságának feltevésével dolgozik. Ezt fejezi ki a regény szemtelenül ironikus alapötlete: félelmetes jégkorszak köszönt Európára, ám ez semmilyen lényegi változást nem okoz a társadalmi világ működésében (legfeljebb közelebb hozza az emberekhez a természeti grandiozitás tapasztalatát).

A Legkisebb Jégkorszak formai megoldása hasonló zavart kelt az olvasóban. A dalbetétek kivételével (amelyek hol elkülönülnek a fejezetek szövegétől, hol nem, lásd például a kocsonyáról szóló gasztróáriát az 512. oldalon) a regény szövege nem engedelmeskedik semmilyen verstani szabályszerűségnek; végső soron verssorokba tördelt prózával van dolgunk. Ez a formai megoldás mégis erős költőiséget kölcsönöz a szövegnek (lásd Lapis József írását, *Téli rege*, Kortárs Online, 2015. november 9.) – nem utolsósorban azért, mert lassítja az olvasást, így a befogadó fokozott figyelmet fordíthat a szöveg megcsináltságára, mélyebben érzékelheti annak nyelvi erejét. Ám az artistikus versforma által előhívott lassú, figyelmes olvasás óhatatlanul „üresjáratoknak” fogja érezni azokat a szövegrészeket, amelyek kevésbé stilizáltak, vagy elsősorban a színes cselekmény bonyolításában (ezek kapcsán Radnóti „lektúrelemekről” beszél) és a szájak prózai elvarrásában érdekeltek.

A radikális konvencióértés legkomolyabb veszélye, hogy az olvasó a művészi bátorság jelei helyett pusztán esztétikai hibákat talál a szövegben, ezért nem lesz hajlandó elfogadni a felkínált poétikai ajánlatot. Úgy gondolom, akkor járunk el a legjobban, ha rábólintunk *A Legkisebb Jégkorszak* ajánlatára. A mű radikálisan ironikus interpretációja erős és valódi olvasmányélményt alapozhat meg, mint ahogyan jelen sorok szerzőjénél is történt. De amúgy is ez a lehető legréalistább (egyben a lehető legköltészkímélőbb) megoldás. (*Jelenkor*)

BÁRÁNY TIBOR

Hasonlatgépezet

ZÁVADA PÉTER: *MÉSZ*

Egyes számú döntés: nem fogok Závada Péter pályájának korábbi vagy párhuzamosan futó rétegeiben viszonyítási pontokat keresni a *Mész* című verseskötethez. A kötetborító egy befelé vezető utat kínál fel – a bejárat, a felfelé induló lépcsők még látszanak, az, ahová visznek, nem: engem persze az érdekel, ami odabent van.

Haladási irányból legalább kettőt javasol a könyv maga: az egyik lineárisan vezet, szövegtől szövegig. A másik kulcsszavak alapján rendezzi újra a könyv anyagát,